ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԳԾՈՒՄ

ՍՄԿԿ XX՝ համագումարը սովետական գիտության հիմնական խնդիրը սահմանեց բնության և հասարակության օրինաչափությունների հետազոտումների հետագա ընդլայնումն ու խորացումը, նրա ավանդի մեծացումը գիտատեխնիկական առաջընթացի, արտադրության արդյունավետության ուժի արագացման գործում։

«Միայն գիտության ու տեխնիկայի արագացված զարգացման հիման վրա կարող են լուծվել սոցիալական հեռափոխության վերջնական խնդիրները՝ կոմունիստական հասարակարգի կառուցումը»,— ընդգծեց ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևը։

Սովետական գիտության մեջ արժանի ավանդ են ներդնում Հայաստանի գիտնականները։ Տասներորդ հնգամյակի առաջին տարում նրանց գործունեության արդյունքները համակողմանիորեն քննարկվեցին սարիկի 4-ին Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի տարկան ժողովում, որն սկսվեց ակադեմիայի բաժանմունքների նիստերով։

ԹԱՓԱՆՑԵԼՈՎ ՀԵՌԱՎՈՐ ԱՇԽԱՐՀԵՐԻՆ ԳԱԼՍՏԻՖԻՔՆԵՐԸ

Հաշվետու տարում Բյուրականի աստղադիտարանում շահագործման հանձնվեց օպտիկական մեծ հեռադիտակը, որի հայելու տրամագիծը 2,6 մետր է։ Ու թեպետ հիմնական ուշադրությունը նվիրված էր նրա հետագա կարգավորմանը և գործիքային հետազոտություններին, այդուհանդերձ, գիտնականներին հաջողվեց ստանալ 450-ից ավելի լուսանկարներ, որոնք հանգեցրին աստղագիտական լուրջ հայտնագործությունների։

Նոր հեռադիտակի միջոցով տարվում՝ մի գիտաստղային միգամածության պատկերների համեմատությունը հին լուսանկարների վրա որոշված նրա պատկերների հետ թույլ տվեց նշանակացնել, որ այդ միգամածության կառուցվածքը վերջին 25 տարում էապես փոխվել է։ Որ գիտաստղային միգամածությունների ձևերը, որպես կանոն, ենթարկվում են որոշ փոփոխությունների, հայտնի էր նաև նախկինում։ Սակայն տրվյալ դեպքում տեղի է ունեցել միգամածության ամբողջ ձևի ծայր աստիճան հետաքրքիր կերպարանափոխում։ Այս փաստը պետք է մեծ նշանակություն ունենա նման միգամածությունների միջուկներ հանդիսացող աստղերի էվոլյուցիայի օրինաչափությունները հասկանալու համար։ Իսկ զգալի փոփոխություն է բացահայտվել նաև մի այլ գիտաստղային միգամածության մեջ։

Տարբեր հեռադիտակների օգնությամբ արված սպեկտրալ լուսանկարների հիման վրա շարունակվում է ուլտրամանուշակագույն առաստաղամբ բնորոշվող գալակտիկաների, այսինքն՝ Մարգարյանի գալակտիկաների հետազոտությունը։ Այդ տիպի օբյեկտների լրիվ թիվը ներկայումս հասել է 1.200-ի։ Դրանք շարունակում են մնալ աստղաֆիզիկոսների լայն ուշադրության կենտրոնում։ Կառուցվել են մակերևույթային մեծ պայծառության 30 գալակտիկաների սպեկտրալ դիտարկումներ։ Տրված է գալակտիկայի ներքին կառուցվածքը որոշելու պրոբլեմի տեսական նոր մեկնաբանությունը։ Աստղադիտարանում շահագործման է հանձնվել «ԵՍ—1030» հաշվողական մեքենան, որի միջոցով հաջողությամբ են մշակվում աստղագիտական տվյալները։

Հետաքրքիր աշխատանքներ են կատարվել մաթեմատիկայի ինստիտուտում։ Այստեղ, գրտահետազոտական աշխատանքների պլանի համաձայն, հետազոտություններ են տարվել 7 կարևոր պրոբլեմների գծով, որոնք ընդգրկում են 10 թեմա։

Ինստիտուտի կոլեկտիվը հետաքրքիր հետազոտություններ է անցկացրել ֆունկցիաների տեսության, դիֆերենցիալ հավասարումների և ֆունկցիոնալ անալիզի, հավանականությունների տեսության և հավանական երկրաչափության մեջ դրա կիրառությունների գծով։

Ակադեմիայի հաշվողական կենտրոնի գիտահետազոտական աշխատանքը ընթացել է հետևյալ հիմնական ուղղություններով՝ մաթեմատիկական ծրագրավորմանություն և ալգորիթմերի տեսություն, դիսկրետ մաթեմատիկա և մաթեմատիկական կիբեռնետիկա, հաշվողական տեխնիկայի տեսական հիմունքներ, կառավարման ավտոմատ համակարգեր։ Փորձարկվել են «Դիտություն» կառավարման ավտոմատ համակարգի երեք ենթահամակարգեր։ Նախագծվել են Ղազիանի պղնձահանքային կոմբինատում հարստացման հիմնական պրոցեսների կառավարման մի շարք մոդելներ։

Հաշվողական կենտրոնը մեծ աշխատանք է կատարել գիտական հետազոտությունների արդյունքները ժողովրդական տնտեսության մեջ գործնականում օգտագործելու համար։

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ՍԵՐՏՈՐԵՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵԱԿԵԱԼԱԾ

Ֆիզիկատեխնիկական գիտությունների և մեխանիկայի բաժանմունքի գիտական հիմնարկներում մշակվում էր 52 թեմա՝ 29 պրոբլեմների գծով։

Արմական հիդրոդինամիկա, պայթյուն և դեսոնացիա, առաձգականության և պլաստիկության տեսություն, սորտնության և բարակապատ կոնստրուկցիաների տեսություն՝ սրբրանք էին միխանիկայի ինստիտուտում անցկացված հետազոտությունների հիմնական ուղղությունները։ Գիտնականները ուսումնասիրել են ժողովրդական տնտեսության տարբեր բնագավառներում լայնորեն կիրառվող զանազան թաղանթների կայունությունը, ինչպես նաև այդ կայունության կախվածությունը ջերմաստիճանի տատանումներից։ Հետազոտվել են դրանց տարբերակները, որոնք պատրաստվել են ամրանավորված պլաստիկից, մետաղից և դրանց կոմբինացիաները։

Ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտը հաջողությամբ է գբաղվում կիսահաղորդիչների ֆիզիկայով, գերբարձր հաճախականության էլեկտրոնիկայով, կառավարման ու ավտոմատացման պրոբլեմներով և ավտոմատիկայի նոր միջոցների ստեղծումով։ Ինստիտուտի կից 1976 թվականին ստեղծվել է կոնստրուկտորական հատուկ բյուրո, որը տեսական ու փորձարարական հետազոտությունների հիման վրա նախագծում է ժողովրդական տնտեսության մեջ անհրաժեշտ սարքերի կոնստրուկցիաներ։

Բյուրականի օպտիկամեխանիկական լաբորատորիան աստղադիտական աշտարակների գմբեթների նախագծման գլխավոր կազմակերպությունն է։ Ավարտելով Բյուրականի մեծ հեռադիտակի գմբեթի նախագծումը, լաբորատորիան այժմ գմբեթի կոնստրուկցիա է նախագծում Ղազախական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի համար։ Դրանից բացի, լաբորատորիայում հետազոտություններ են անցկացվում մեծադիր հատուկ ֆիզիկայի բնագավառում։ Դրանց հիման վրա ստեղծվել են ինքնատիպ կրտրիչներ։

Բաժանմունքի նախաձեռնությամբ մշակվել է մեքենաշինության բնագավառի գիտական թեմատիկա, որը կարևոր է մեքենաների մշակվող դետալների որակի բարձրացման համար։ Այն հանձնվել է հատուկ կոնստրուկտորական ու տեխնոլոգիական ձեռնարկությունների համապատասխան գործարանային լաբորատորիաներին, որոնք կգրաղվեն այդ պրոբլեմների անմիջական լուծմամբ և հետազոտությունների արդյունքների տրմատավորմամբ։

ԲԱՐՁՐԱՑՆԵԼՈՎ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՍՍՀՄ ժողովրդական տնտեսության զարգացման 1976—1980 թվականների հիմնական ուղղություններում զգալի տեղ է հատկացվում քիմիական գիտությանն ու արդյունաբերությանը։ Նիստում նշվեց, որ հետազոտությունների փորձարարական ու ստեղծագործական մակարդակով, որակյալ գիտական կադրերի հագեցվածությամբ, կուսակցված փորձով հանրապետության գիտությունների ակադեմիայի քիմիական ինստիտուտները լիովին է վիճակի են լուծելու հրատապ պրոբլեմները։ Անցյալ տարի քիչ բան չարվեց հիմնարար ու կիրառական աշխատանքների զարգացման, հետազոտությունների արդյունավետության բարձրացման, արտադրության կապի ամրապնդման ուղղությամբ։ Մշակվում էր 77 թեմա՝ 15 պրոբլեմների գծով։ Ընդհանուր և ասոցիատիվ քիմիայի ինստիտուտում գիտնականները մասնավորապես կատարելագործում էին նեֆելինային սիենիտների վերաբերյալ տեխնոլոգիան, որը կարևոր նշանակություն ունի ժողովրդական տնտեսության համար։

Օրգանական քիմիայի ինստիտուտը «Պոլիվինիլացետատ» գործարանում արմատավորել է գազաշղթարտազատումների կոմպլեքսային օգտագործման տեխնոլոգիան, որը թույլ է տալիս բարձրացնել վինիլացետատի որակը, ձեռնարկությունն ապահովել արժեքավոր հումքով՝ ացետալդեհիդով, ընդլայնել արտադրանքի տեսականին։

Նուրբ օրգանական քիմիայի ինստիտուտի, կենսաքիմիայի ինստիտուտի ակտիվում կան մի շարք կարևոր մշակումներ և սինթեզված նյութեր, նոր արդյունավետ բուժամիջոցներ, որոնք ներկայացվել կլինեն կոնկուրսային փորձարկումների համար։ Գործնական նշանակություն ունեցող արժեքավոր հետազոտություններ են կատարվել քիմիական ֆիզիկայի ինստիտուտում։

Քիմիական գիտությունների բաժանմունքի հիմնարկների կոլեկտիվները իրենց առջև խնդիր են դնում բարձրացնել հիմնարար մշակումների մակարդակը և այդ հիմքի վրա էլ ավելի զարգացնել հանրապետության քիմիական արդյունաբերությունը, արագացնել գիտական հայտնագործությունների արմատավորումը ժողովրդական տնտեսության մեջ կուսակցության XXV համագումարի պահանջների լույսի ներքո։

ՊՐՈԳՈՒՄՆԵՐՆ ԸՆԴԼԱՅՆՎՈՒՄ ԵՆ

Երկրի մասին գիտությունների բաժանմունքն ավարտեց մեծ հետաքրքրություն ներկայացնող հետազոտությունները։ Դրանց թվում են այն աշխատանքները, որոնք ինֆորմացիա են պարունակում երկրաշարժատեկտոնիկայի և երկրակեղևի խոշոր բեկվածքների երկայնքով երկրաշարժերի էպիկենտրոնների հայտնաբերման համար, 3—4 կիլոմետր խորություններում գեոթերմիկ ռեժիմի ուսումնասիրման աշխատանքները։

Մետաղագոյացման կանխագուշակման հետազոտությունների լաբորատորիան ձեռնամուխ է եղել հետազոտությունների, որոնք ուղղությունված են տալիս հեռանկարային շրջաններում որոնման-հետախուզական աշխատանքների համար։ Երկրամեխանիկայի բաժինը հանձնարարականներ է տվել Սովետաշենի սարահարթի շրջանում սողվածքների դեմ պայքարելու համար։ Նման հետազոտություններ են սկսված Ֆիլիջանի շրջանում։

Վրացական ՍՍՀ և Ադրբեջանական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիաների աշխարհագրության ինստիտուտների հետ համատեղ կազմվում է Հայկական ՍՍՀ-ի բնական պայմանների ու ռեսուրսների տալասը և մշակվում է Ադրբեջանական ամբողջ տերիտորիայի ջրերի հաշվեկշիռը։

Գիտահետազոտական աշխատանքների արդյունքների օգտագործման հետաքրքիր առաջարկություններ են արել գիտնականները Ղազիանի հանքաբջրջանի և Արփա գետի ավազանի որոնման հետախուզական աշխատանքների ուղղությունները մշակելիս, ինչպես նաև Հայկական ՍՍՀ-ի տերիտորիայի մետաղագոյացման կանխագուշակման քարտեզներ կազմելիս։

Գեոֆիզիկոսներն ու սեյսմոլոգները հիմնական ուշադրությունը նվիրել էին երկրաշարժերի նախանշանների հիայտաբերման հարցերին և երկրաշարժային վտանգի կանխագուշակմանը, նոր երկրաշարժադիտակներ կոնստրուկցիաների, երկրակեղևի խորքային կառուցվածքի հետազոտման նոր մեթոդների ստեղծմանը, օգտակար հանածոների հանքավայրերի կանխագուշակման ուղղություններին։

Գեոֆիզիկայի և ինժեներային սեյսմոլոգիայի ինստիտուտի կոնստրուկտորական հատուկ բյուրոյի հիմքի վրա կազմակերպվել է ինքնուրույն ինստիտուտ, որը նախագծում է երկրաֆիզիկական և ինժեներա-երկրաշարժագիտական սարքեր։

ԱՍՍՍՐԱԿԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ

Բաժանմունքի հիմնարկների գործունեության հիմքում ընկած էին հասարակական գիտությունների բնագավառում գիտական հետազոտությունների զարգացման կարևորագույն ուղղությունները, որոնք առաջ են բաշվել ՍՄԿԿ XXV համագումարի կողմից։

Տնտեսագիտության ինստիտուտի կոլեկտիվը ուսումնասիրում էր Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական տնտեսության արդյունավետության բարձրացման և վերարտադրության ընդլայնման պրոբլեմները։ Վերլուծվել են հանրապետության գյուղատնտեսական ձեռնարկությունների 1966—1976 թվականների եկամտները, ավարտվել են հողի գնահատումների կիրառական նշանակության, կիրառական հետազոտությունների ու մշակումների տնտեսական արդյունավետության բացահայտման աշխատանքները, որոնք մի շարք նոր ու կոնստրուկտիվ առաջարկություններ են բովանդակում։ Տնտեսագիտական վերլուծության հիման վրա գիտական պտտնեցիալի արդյունավետ օգտագործման ուղեվրներ են հայթհայթվում։

Առանձին աշխատանքներ նվիրված են Հայաստանի տրնտեսական զարգացմանը և տրնտեսագիտական մտքի պատմությանը։

Փիլիսոփայության և իրավունքի ինստիտուտի կոլեկտիվի ուշադրության կենտրոնում էին մարքս-լենինյան գեղագիտության, սոցիալիստական արդարադատության զարգացման տեսական պրոբլեմները, գիտատեխնիկական հեղաշրջման սոցիալական պրոբլեմները, բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման, շրջակա միջավայրի պահպանության իրավական խնդիրները։

Հաշվետու ժամանակաշրջանում մեծ ծավալի աշխատանք է կատարել պատմության ինստիտուտը։ Մի շարք ժողովածուներ, աշխատություններ, հետազոտություններ են նվիրված ՍՍՀՄ ժողովուրդների պատմության, Եվրոպայի սոցիալիստական երկրների սոցիալիստական շինարարության և այլ հարցերի։ Ավարտված են «Արևելյան Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին (1813—1829)» փաստաթղթերի ժողովածուի ստեղծման աշխատանքները։

Գրականության, լեզվի, արվեստի, հնագիտության և ազգագրության, արևելագիտության ինստիտուտների կոլեկտիվների աշխատությունները լուսաբանում են գրականագրության և լեզվաբանության, արվեստի պատմության կարևոր պրոբլեմները, որոնք նոր էջ են բաց անում ազգային մշակույթի պատմության մեջ։

Հասարակական գիտությունների գիտական ինֆորմացիայի սեկտորը պատրաստել է վերջին ժամանակներս տպագրված առավել նշանակալի աշխատությունների ռեֆերատներ, նյութեր է հավաքել հասարակության և երկրի գիտական ու հասարակական կյանքի նշանակալի իրադարձությունների մասին։

(Արմենպրես)